

Kutatás-támogatási lehetőség a könyvtár- és információtudományi tanszék számára - az OCLC/ALISE könyvtár- és információtudományi kutatás-támogatási programja

Könyvtártudományi kutatás; Oktató -könyvtárosképzésben; Pályázat -könyvtártudományi

Az Egyesült Államokban korlátozott számú pályázati forrás áll rendelkezésre a könyvtártudományi kutatás támogatására. A könyvtártudományi oktatók kutatási tevékenységének ösztönzésére 1999-ben az OCLC (Online Computer Library Center, Inc.) és az ALISE (Association of Library and Information Science) összefogásából megszületett a Library and Information Science Research Grant Program (LIS-RGP). Ugyanezzel a céllal korábban, 1985 és 1987 között az OCLC számítógépes munkaállomásokról gondoskodott. 1988 és 2002 között egy-egy kutatási projektet maximum 10 ezer

dollárral támogattak. 2003 óta az OCLC/ALISE LISRGP három programot finanszírozott, maximum 15 ezer dolláros támogatással. A pályázatokat a kiírásokhoz mellékelte útmutató szerint kell benyújtani. A nyertesek kötelesek a kutatást egy éven belül befejezni, és az eredményekről összegző jelentést készíteni. A prioritásokat az OCLC kutatási prioritásai és a szakirodalom alapján összeállított kutatási ütemterv szerint állapítják meg.

(Autoref.)

Lásd még 166

Információszerzés (information management)

Lásd 97

Könyvtár- és tájékoztatásügy

Nemzeti könyvtárügy

06/100

BATTISTI, Michele: Séminaire GFII: faut-il une politique nationale de l'information scientifique et technique? = Documentaliste. 42.vol. 2005. 3.no. 217-221.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Szükség van-e nemzeti tájékoztatási politikára?

Tájékoztatási politika

1970 és 1990 között Franciaországnak volt tudományos-műszaki tájékoztatási politikája, azóta azonban a politikai és gazdasági helyzet lényegesen megváltozott. Van-e helye még ma is hasonló információs politikának? E kérdés vizsgálatára állított fel munkacsoportot a francia GFII (Groupement français de l'industrie de l'information), majd szemináriumot szerveztek a német és amerikai helyzet, valamint az újabb francia kezdeményezések áttekintésére. Azt tervezik, hogy a közeljövőben kerekasztal-értekezletre hívják a francia műszaki-tudományos információs közösség főbb szereplőit.

(Autoref.)

06/101

OBERMEIER, Franz: Das brasilianische Bibliothekswesen. Überblick über die Geschichte des Brasilianischen Bibliothekswesens = Bibliotheksdienst. 39.Jg. 2005. 11.no. 1411-1437.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

A brazil könyvtárügy. Áttekintés Brazília könyvtárügyének történetéről

Könyvtárügy; Könyvtárügy története

Brazília újkori történelme: a hosszúra nyúló kolonializmus, a monarchia és a társadalmi egyenlőtlenségek meghatározták az ország könyvtárügyének történetét is.

Az 1810-ben alapított nemzeti könyvtár – Európa több országához hasonlóan – a királyi udvar kulturális érdeklődésének köszönheti létét. A gyűjtemény, melyet a könyvtár alapításakor a karmeliták épületében helyeztek el, 1858-ban Rio de Janeiro központjában reprezentatív épületet kapott, de már a 19. században tervbe vették az intézmény áthelyezését az új fővárosba, Brazíliába. Az új könyvtár építését azonban csak a legutóbbi időkben kezdték el, a munkák jelenleg sem fejeződtek be teljesen, ennek következtében a ma már 8,5 millió dokumentumot számláló nemzeti könyvtár régi állománya még mindig Rio de Janeiróban, a régi helyén van.

1837-ben Rio de Janeiróban egy másik jelentős könyvtár is létrejött, a Real Gabinete Português de Leitura. Ezt az olvasókört portugál emigránsok alapították, s mivel az adományokból szépen növekvő intézmény később megkapta a portugál szerzők műveinek kötelespéldány-jogát is, ma már a portugál irodalom legnagyobb könyvtárává vált az anyaországon kívül. Ma modern kutatóintézetként működik. A rioi intézményhez hasonlóan 1850 után több más városban is szerveztek hasonló névvel olvasókört és könyvtárat, ezek azonban kisebb jelentőségűek voltak.

A közkönyvtárak legszélesebb hálózata São Paulóban épült ki, ez a város az agglomerá-

ciójával együtt 15 millió lakost számlál. Itt 27 közkönyvtár 35 gyerek- és ifjúsági könyvtár, 21 nevelési központi (iskolai és nyilvános-) könyvtár működik, a kieső területeket bibliobuszokkal látják el. A közkönyvtárak állománya São Paulóban 2,6 millió dokumentum, a látogatók száma évente 4 millió. A városban igen magas az analfabéták száma, ezen az iskolák, a könyvtárak, a művelődési házak közös „Olvasókör Program”-ja kíván javítani. A program keretében számos rendezvényt, író-olvasó találkozót szerveztek, számos kihelyezett kölcsönzőhelyet létesítettek, pl. a metró aluljáróiban. A könyvtárosok egy része azonban úgy vélekedik, hogy az erők és a könyvállomány szétforgácsolásánál hasznosabb lenne a meglévő könyvtárak működési feltételeit megszilárdítani.

A közkönyvtárak központi intézménye São Paulóban a Biblioteca Mário de Andrade. Ez a régi alapítású könyvtár ma 2 millió dokumentummal rendelkezik, azon belül jelentős régi állománnyal is. Jelentős részt vállal a város kulturális életében: évente csaknem kétszáz rendezvényén több mint 10 ezer látogató fordul meg. Az állománygyarapítás terén viszont anyagi okok miatt kritikus helyzetben van.

A vidék közkönyvtári ellátása igen hiányos. Bár 1996-ban célul tűzték ki, hogy minden hatezer lakosúnál nagyobb településen könyvtárat létesítenek, ezt a célt azonban nem tudták még elérni. Az állam csak az iskolák könyvellátását támogatja, ennek ellenére az iskolák egyharmadában egyáltalán nincs könyvtár. 2003-ban érvénybe lépett ugyan a Lei do livro, a könyvről és a könyvtárakról szóló törvény, ez azonban anyyira általánosságokban mozog, hogy a könyvtárak helyzetének konkrét javulása nem várható tőle.

São Paulóban a párizsi Pompidou Központ mintájára létrehoztak egy hasonló intézményt, a Centro cultural São Paulót. Az új kulturális központ integrálja a könyvtárat, a mozit, a színházat, előadó- és kiállítótermeket. 900 ezer dokumentumot kínál látogatóinak, elsősorban a

művészetek, színház, tánc, film, fotó, irodalom és zene köréből. Ez ma a város leglátogatottabb könyvtára.

Brazília egyetemei a régebbi felsőoktatási intézmények összevonásából viszonylag későn jöttek létre. A legnagyobb közülük São Paulóban működik 75 ezer hallgatóval. Mivel ez is több régi intézmény összevonásából keletkezett, nincs központi könyvtára kölcsönzési állománnyal, az egyetemi könyvtár voltaképp kari könyvtárakból áll. A központi feladatok, mindenekelőtt a számítógépesítés megoldására 1987-ben létrehozták a Serviço de Biblioteca e Documentação-t, ez készítette el a ma már 1,2 millió bibliográfiai adatot tartalmazó központi katalógust. Hasonló megoldás született a Rio de Janeiróban működő Porto Alegre Egyetemen. Itt 1970-ben hívtak létre formálisan egy központi könyvtárat, mely a 33 kari vagy intézeti könyvtárat gondozza, elvégzi ezek katalogizálási, sokszorosítási, igazgatási feladatait. Az államilag fenntartott, gazdagnak nem mondható Porto Alegre-től nem messze működik a jezsuita rend által működtetett São Leopoldo egyetem, ahol tandíjat szednek. Az egyetem egészén, a könyvtárán is tükröződik a kedvező anyagi ellátottság. Braziliában nincs központi könyvtári intézet. A könyvtárügy technológiai kérdéseivel egy szélesebb feladatkörű intézmény, a Brazil Információs, Tudományos és Technológiai Intézet foglalkozik, itt adnak pl. segítséget a számítógépes könyvtárközi kölcsönzés megszervezéséhez, itt szerkesztik a nemzeti folyóirat-repertóriumot, itt adják az ISBN számokat.

A nemzeti központi katalógus első lépcsőjeként még csak regionális katalógus létezik, ezt São Paulo egyetemi könyvtára működteti.

A folyóiratcikkek online kölcsönzése a „Comut”-on (Comutação Bibliográfica) keresztül történik. 2002-ben ezt az online szolgáltatást 1500 könyvtár vette igénybe, 1,5 millió másolatot kértek. A brazil természettudományi, orvostudományi folyóiratok cikkeihez való (ingyenes) hozzáférést egy virtuális könyvtár segíti, a Sci-

ELO (Scientific Electronic Library Online). A külföldi folyóiratcikkek (kb. 10 ezer folyóirat és 90 adatbázis) a CAPES-en keresztül férhetők hozzá, a vállalkozásban részt vevő 150 intézmény számára ingyenesen.

(Katsányi Sándor)

06/102

LE TOURNEAU, Cécile: Les politiques de lecture publique au Brésil = Bull. Bibl. Fr. 50. tom. 2005. 2. no. 74-80. p.

Közművelődési politika Braziliában

Könyvtárpolitika; Olvasásra nevelés

Annak ellenére, hogy Braziliában a 7–14 éves gyerekek közül már majdnem mindenki jár iskolába, a felnőttek között még mindig magas az analfabéták aránya. A könyvtári ellátás hiányossága miatt (a könyvtárak száma és felszereltsége még mindig elégtelen) az oktatási minisztérium 2001-ben egy programot indított, melynek keretében közvetlenül a diákoknak juttatnak könyveket. Ám a könyvszeretet és az olvasás valóságos előmozdítása helyi szinten történik. 2003-ban Brazília megszavazott egy könyvtörvényt, és 2005-ben hatályba fog lépni a könyvre és az olvasásra irányuló nemzeti terv. A cikk mellékletben közreadja a *Mala do Livro - Bibliotecas domiciliarias* c. 1990-ben indított programot.

(Autoref.)

06/103

JONEŠOVÁ, Petra - VEJSADOVÁ, Jana: Grantové projekty veřejných knihoven = IT lib. 9. roč. 2005. 4. no. 10-15. p.

Res. angol nyelven

Finanszírozási projektek a cseh nyilvános könyvtáraknak

Közművelődési könyvtár; Pályázat -könyvtáraknak

A nyilvános könyvtárak finanszírozása közpénzekből és kiegészítő forrásokból történik. A támogatások között kiemelt a minisztériumok szerepe.

A *Kulturális Minisztérium* támogatási programjai között szerepel a *könyvtári nyilvános információs szolgáltatások* programja, amelynek célja a nyilvános könyvtári és információs szolgáltatások megújítása, az információs forrásokhoz, közhasznú információkhoz való hozzáférés, az élethosszig tartó tanulás, a kulturális igények támogatása. A *21. század könyvtára* program 1999 óta támogatja a nemzeti kisebbségeket, az idegenek és egészségileg sérültek integrálását, kulturális, művelődési tevékenységek szervezését.

2002 óta a *könyvtárak regionális funkcióját* támogató program a funkciót ellátó területi könyvtárakat normatívák alapján (6,62 K€/lakos, 6047,33 K€/község) finanszírozza. A *cseh könyvtári program* célja a cseh irodalom nem kommersz címeinek vásárlási támogatása. 1999-2002 között ez évente 15-17 ezer darab könyvet jelentett.

Az *Informatikai Minisztérium* támogatott programjai:

A *nyilvános hírek intranet* programja és az *internetet a könyvtárakba!* projekt keretében 2003-ig kb. 360 könyvtár kapott internetelérést. Cél, hogy az összes nyilvános könyvtárban legyen internet 2006 végéig. A *nemzeti információs irástudás* projektje 2003-ban indult, a számítógépes használat széles körű elterjesztése, tanfolyamok szervezése céljából. A *nyilvános internethelyek* program keretében a nyilvános interneteléréssel rendelkező szolgáltatók adatait tartalmazó adatbázis épül.

Az *Oktatási, Ifjúsági és Sport Minisztérium* programjai:

A *kutatási és fejlesztési információs források* 2000-2003 közötti programjának célja a felsőoktatás szakmai és interdiszciplináris információs forrásainak rendszeres anyagi támogatása. A *kutatás információs infrastruktúrája* program 5 éves keretek között (2004-2008)

biztosít információs forrásokat.

Az *Európai Bizottság* évente 280, egyéb európai testületek további 120 programot hirdetnek meg. A Strukturális Alapokból finanszírozható az információs társadalom, az információs irástudás, a digitális infrastruktúra modernizálása. Az EU legismertebb programjai: *Culture 2000*, *VI. keretprogram*, *Socrates*, *Leonardo*. A felhívásokat az EB hivatalos közlönyében, az *Official Journal*-ban hirdetik meg. Átlagosan öt beadott projektből négyet nem finanszíroznak, a támogatások utólagos finanszírozásúak.

A támogatás sajátos típusa az alapítvány, forrásai közcélok megvalósítását finanszírozzák. A bársonyos forradalom után a cseh könyvtárügyben jelentős szerepük volt az alapítványoknak. A cégajándék közvetlenül vagy alapítványi közreműködéssel támogathat közcélokat.

A nyugati világ régi hagyománya a szponzorálás, a nonprofit szféra támogatása a forprofit szféra által. A hazai könyvtárak vegyes tapasztalatokkal rendelkeznek ezzel kapcsolatban.

A projektkészítés a forrásteremtés legfontosabb része. A projekt struktúrája alkalmazkodik a kiíráshoz. A projekt legigényesebb része a problémák és igények világos, tömör megfogalmazása. A projektcél ismertetése döntő a támogatásban. Javasolt a fő cél meghatározásán kívül a mellékcélokat, célcsoportokat is jelezni. A módszertani rész tartalmazza a cél elérése érdekében követett tevékenységek és módszerek leírását, magyarázatát.

Európai uniós projektben minden igényhez előzetes költségvetés szükséges, a kiadások és bevételek egyeztetésével. Elsődleges költségeknek tekintik a személyi, működési, szolgáltatási, utazási és dologi kiadásokat. A finanszírozás általában 40-50%-os arányú, amelyet a megvalósító – a cseh gyakorlattal ellentétben – teljes egészében visszamenőleg kap meg. A projekt elkészítése nem egyszerű feladat, de a befektetett energiák előbb vagy utóbb a használók megelégedésére szolgálnak, ami könyvtárosok és információs szakemberek

számára mindennél fontosabb.

(Prókai Margit)

06/104

JOHNSON, Ian M.: The impact on libraries and archives in Iraq of war and looting in 2003. A preliminary assessment of the damage and subsequent reconstruction efforts = *Int. Inf. Libr. Rev.* 37. vol. 2005. 3. no. 209-271. p. Bibliogr.

A 2003. évi háború és fosztogatás hatása az iraki könyvtárakban és levéltárakban. A károk előzetes becslése és a helyreállítási törekvések

Fejlesztési terv; Háborús károk; Könyvtárügy; Támogatás -más országnak

Mivel a 2003-ban kezdődő iraki háborúnak a könyvtári és levéltári szolgáltatásokra gyakorolt hatását a kezdeti jelentések pontatlanul és korlátozottan tárták fel, a szerző most – számos hivatalos és nem hivatalos forrás alapján – egy átfogóbb és megbízhatóbb képet szeretne az olvasók elé tárni. Röviden bemutatja a fő újjáépítési programokat, majd felvázol néhány lényeges kérdést az iraki könyvtári és tájékoztatói szolgáltatások helyreállításával kapcsolatban. A háborús károkkal foglalkozó jelentések közül nemcsak a nemzeti könyvtárra és levéltárra vonatkozókat tekinti át, hanem az egyetemi és a jelentős szakkönyvtárakra vonatkozókat is, megemlítve, hogy a főiskolai, középiskolai és közkönyvtárakról igen kevés információ áll rendelkezésre. Bemutatja a fő levéltári gyűjtemények állapotát, és a függelékben a kisebb történelmi és vallási kéziratgyűjtemények sorsáról is tudósít. Végül a konfliktus idején lábra kapott pontatlan információkból eredő problémákat tárgyalja, és a jelenlegi és tervezett helyreállítási erőfeszítések néhány kérdésével foglalkozik. Rámutat, hogy az újjáépítés érdekében nem elég kijavítani a sérült épületeket, pótolni a fosztogatások során eltűnt berendezéseket és dokumentumokat, hanem a helyi szakembergárda mozgósítására és felkészítésére is szükség van.

(Autoref. alapján)

06/105

RICHTER-NGOGANG, Barbara: Modernste Technik trifft auf jahrhundertealte Tradition. Übersicht über das südkoreanische Bibliothekswesen - mit einem Blick nach Nordkorea = *BuB.* 57. Jg. 2005. 10. no. 701-707. p.

Res. angol és francia nyelven

Áttekintés Dél-(és Észak-)Korea könyvtárügyéről

Könyvtárügy

A könyv és a könyvtár története Koreában igen messzire nyúlik vissza. Az első könyvtár (a keresztény időszámítás szerint) 372-ben alapították, és itt maradt fenn az első fémszerkezettel nyomtatott könyv, a „Jiklji”, egy kínai nyelvű zen-buddhista szöveggyűjtemény 1377-ből. (2001-ben felkerült a világörökség listára.) Az 1400-as években a király tudósainak könyvtárában dolgozták ki a koreai írásmódot, a Hangul-t, melyet 1443-ban királyi rendeletre tettek kötelezővé. 1776-ban megnyílt a királyi könyvtár, a Gyujanggak (1910-ben 160 ezer kötete volt).

Korea 1909-1945 között Japán gyarmata volt. Ez alatt történt ugyan a könyvtárakban némi modernizációs kezdeményezés, főleg a katalogizálás és az osztályozás terén, de a koreai nyelvű könyvek nyomásának és terjesztésének szigorú tilalma alapjaiban tette lehetetlenné a koreai könyvtárügy kibontakozását. Erre csak 1945 után, illetve az 1950-1953 közötti háború befejeztével kerülhetett sor, a kettészakított két államban más-más formában.

Délen a könyvtárügy fejlődésének motorja az 1955-ben újjászervezett könyvtáros egyesület, a Korean Library Association lett. 1957-ben a Yonsei Egyetemen bevezették a könyvtártudományi szakképzést, 1963-ban könyvtári törvényt hagytak jóvá, 1976-ban Szöulban IFLA-konferenciát rendeztek.

Jelenleg a Koreai Köztársaságban (Dél-Korea) 487 nyilvános könyvtár működik. Ez a

szám nagyon alacsony: 100 ezer lakosra jut egy könyvtár. (Nagy-Britanniában ez a mutatószám 12 ezer, az Egyesült Államokban 30 ezer, Japánban 48 ezer). A kormányzat programjában a könyvtárak számának 750-re való felemelése szerepel 2011-ig.

A Nemzeti Könyvtárat a japán csapatok kivonulása után alapították 1945 októberében, helyzetét az 1963-as könyvtári törvény erősítette meg. Jelenleg legfőbb célja a Nemzeti Digitális Könyvtár kiépítése. Ennek előmunkálataként 1993–2000 között egységesítették a korábbi hat katalógusformátumot (KOR-MARC monográfiák, periodikák, régi könyvek stb. leírására), és az egységes Koreai Standard (KS) alapján végzik a konvertálást.

A dél-koreai könyvtárak 90 százalékát összeköti a KOLIS-NET (Korean Library Information Network System). Ez lehetővé teszi a katalógusok átvételét, a Nemzeti Könyvtár évente 350 ezer bibliográfiai leírást végez el.

Az 1994-ben életbe lépett új könyvtári törvény újra rendezte a köteles példányok ügyét: a kiadók nem csak a könyvekből, hanem a CD-kből, videókból is kötelesek 2-2 példányt beszolgáltatni. A gyakorlati megvalósítás azonban még rendezetlen. Új feladatot jelent a könyvtár számára – a hagyományos dokumentumtípusok kialakult megőrzési kötelezettsége mellett – a digitális dokumentumok hosszú időre történő megőrzésének biztosítása.

Szoul legnépszerűbb közkönyvtára az 1994-ben alapított Songpa Public Library. Látogatóinak napi átlaga 7000 fő, a kölcsönzőké 2700, a kölcsönzött dokumentumoké 5600. Az állomány túlnyomó részét a könyvek teszik ki (165 ezer kötet), a CD-k, DVD-k, videók száma 4500 körül van. Bár a könyvtár hatalmas forgalmat bonyolít le (az előcsarnok tele van helyre várakozó fiatalokkal), mindössze 32 dolgozóval működik, akik az olvasók kiszolgálása mellett számos rendezvényt is szerveznek. Mint a dél-koreai könyvtárakat általában, ezt a könyvtárat is az jellemzi, hogy a technikailag kétségtelenül fejlett színvo-

nal mellett építészetileg és téralakításukban nem felelnek meg egy modern európai információs központról alkotott elképzelésnek.

Egészen más képet mutat Észak-Korea könyvtárügye. Itt sokkal magasabb a könyvtárak száma, 15 ezret tartanak nyilván, minden települést törvény kötelez könyvtár fenntartására. A Nemzeti Könyvtár Phenjanban 30 millió dokumentumot őriz. Épülete a könyvtár és a népfőiskola sajátos keveréke: számtalan speciális olvasóterme van pl. a távoktatási anyagok olvasására, a nyelvtanulásra, zenehallgatásra. Az információhoz jutás korántsem szabad, nincsen könyvtári adatbázis-rendszer, nincs hozzáférés az internethez, az országban csak a helyi intranet használható. A könyvtárak a CDS/ISIS rendszert használják MARC-Derivat katalógizáló formával.

(Katsányi Sándor)

06/106

WOŁOSZ, Jan: Nowe wyzwanie dla bibliotek polskich = Bibliotekarz. 2005. 12.no. 3-6.p.

Új kihívások a lengyel könyvtárak számára

Fejlesztési terv; Könyvtári rendszer-országok; Könyvtárpolitika

A közzelfogást tükrözi és a könyvtárak helyzetét nehezíti, hogy sem a központi, sem a helyi médiában nem beszélnek a könyvtárak nehézségeiről, holott a felsőoktatás átalakulása miatt egyre nagyobb szükség van a jó könyvtári háttérre és a hatékony információszolgáltatásra.

Ezt csak egy modern könyvtári rendszer biztosíthatja, felkészült könyvtárosokkal, amelyért azonban csak a könyvtárosok harcolnak, a politikusok nem tulajdonítanak nagy jelentőséget neki, bár ezt nyilvánosan ezt nem vállalják. A könyvtárak alulmaradnak a forrásokért való harcban, beolvasztják vagy megszüntetik őket.

Ennek a szemléletnek a következménye a

könyvtárügyi igazgatás és a könyvtárpolitika gyengesége, a könyvtárosok tudásának semmibevétele, a hozzá nem értés uralma a szakértelem felett, amely a könyvtárügyi döntések színvonalában nyilvánul meg, és elbátortalanítja a könyvtárosokat.

Mindezen problémák között a könyvtárosok meggyőződése, hogy a legnagyobb kihívás a könyvtárak olyan mérvű fejlesztése, hogy az ország oktatási, kulturális és társadalmi infrastruktúrájának alapvető elemévé váljanak. Ez indítja őket a külföldön már bevált megoldások átvételére, az innen érkező támogatás igénybevételére, melynek révén a kilencvenes években a felsőoktatási könyvtárakban modern számítógépes rendszereket vezettek be. Ezt követte egy automatizálási program kidolgozása, melynek keretében megindultak az országos központi katalógus (NUKAT), az osztott katalógizálás (KARO), a Lengyel Digitális Könyvtár munkálatai, könyvtári konzorciumok alakultak. Egy sor problémával is meg kellett küzdeni: formátumok, információkereső nyelvek, szabványosítás, hiteles jegyzékek stb.

A Bertelsmann Alapítvány és a Goethe Intézet támogatása a közkönyvtárak modernizálását szolgálta. E törekvések gyakran felpeszditik a könyvtárpolitikai, stratégiai elképzeléseket is. Pozitív kezdeményezés volt a könyvtári állomány védelmét szolgáló program, amely a kiadók figyelmét is felhívta arra, hogy a könyvtárak számára fontos a savmentes papírra történő nyomtatás.

A legjelentősebb vitát a 2004-ben kiadott „*Kulturális fejlesztési stratégia 2004-2013*” c. dokumentum váltotta ki, amelyben többek között megfogalmazódik a közkönyvtárak infrastrukturális megújításának igénye, ezen belül a számítástechnikai háttér javítása, digitalizálás, az állomány bővítése, olvasómozgalmak szervezése, a könyvtár funkcióinak színesítése stb. A programmal szemben a legsúlyosabb kritika az, hogy a könyvtárosok bevonása nélkül dolgozták ki olyan szakértők, akik először találkoztak

ezekkel a problémákkal, így javasolataikat a helyi realitások figyelembevétele nélkül tették meg.

A 39 millió zlotys költségvetéssel induló program elsődleges prioritása a könyvtárak fejlesztése, az állomány minőségének és hozzáférhetőségének javítása. Új könyveket vásároltak a közkönyvtáraknak, így 2004-ben a beszerzések aránya 100 lakosra számítva 6,6 kötetre nőtt.

Fontos kezdeményezés az IKONK@ program, amely a közkönyvtárakban internet-hozzáférést biztosít, valamint a Lengyel Internet Könyvtár, amelynek tervezéséből a szakma ismét kimaradt. Többek között ennek elkerülésére meg kell nyerni a médiát és a közvéleményt, hogy foglalkozzon a könyvtárakkal és az olvasással kapcsolatos kérdésekkel, a politikusokat pedig rá kell venni, hogy korrigálják a könyvtárpolitikát, és hozzanak létre a könyvtárügyet irányító központi szakmai testületeket. Javítani kell a könyvtári munka jogi környezetét, finanszírozását, modern módszerek bevezetése és technológiai fejlesztés szükséges. Némi optimizmusra ad okot, hogy a kormány a kultúrát, az oktatást és a tudományt a fontos prioritások között említi...

(Orbán Éva)

06/107

O gosudarstvennoj politike razvitiâ bibliotečnogo dela v Rossijskoj Federacii. Resenie Kollegii Ministerstva kul'tury i massovyh kommunikacij Rossijskoj Federacii = Bibliotekovedenie. 2005. 5.no. 8-19.p.

A könyvtárügy fejlesztésének állami politikája az Orosz Föderációban. A Kulturális és Tömegkommunikációs Minisztérium Kollégiumának határozata

Állami irányítás; Fejlesztési terv; Könyvtárpolitika; Könyvtárügy

2005 márciusában az Orosz Föderáció Kulturális és Tömegkommunikációs Minisztériuma számára jelentés és helyzetkép készült az állami könyvtárügyről és a fejlesztési politika lehet-

séges irányairól. A jelentés szerint az ország és a könyvtárügy előtt komoly feladatok állnak annak érdekében, hogy Oroszországban is kialakuljon az információs és tudástársadalom, végbemehessen a szociális, a politikai és a gazdasági átalakulás. A könyvtárak a legdemokratikusabb és a leginkább használt kulturális intézmények az országban, kihasználtságuk háromszor több az összes többi kulturális intézmény éves látogatottságánál, szolgáltatásaikat valamennyi lakossági és szociális réteg használja. A nagykönyvtárakban már reggel, nyitás előtt sorban állnak a használók, az olvasótermek befogadóképessége alatta marad az igényeknek.

Oroszország könyvtári rendszerét a 18. században alapozták meg, az 1724-ben létrehozott akadémiai, illetve az 1795-ben alapított uralkodói gyűjteménnyel, a 19. század 30-as-40-es éveiben pedig megjelentek a nyilvános könyvtárak az orosz kormányzósági és járási székhelyeken. 1917 után kialakult az állam által koordinált könyvtári hálózat, amely valamennyi működő intézményt a tömegek politikai felvilágosítását szolgáló rendszerbe integrálta. A 20. század nyolcvanas éveiben lezajló politikai, gazdasági és szociális változások új feltételeket teremtettek a könyvtárak számára: gyökeresen megváltozott a társadalom információigénye, az információs infrastruktúra és a könyvpiac. A könyvtárak legfontosabb feladatává az információhoz való szabad hozzáférés biztosítása vált. Mivel az információk tekintélyes hányada napjainkban csak elektronikus formában létezik, a harmadik évezredben a könyvtár már nem csak a könyvek őrzőhelye, hanem elektronikus archívum is. Az orosz könyvtárak nagy többségének körülményei nem felelnek meg a fenti kihívásoknak.

Napjainkban mintegy 130 ezer könyvtár működik az ország területén: fenntartásuk, típusaik és használatuk szerint igen sokfélék. A két legnagyobb gyűjtemény az Orosz Állami és az Orosz Nemzeti Könyvtár, a legnagyobb hálózattal az Oktatási Minisztériumhoz tartozó

iskolai könyvtárak rendelkeznek, de több ezer könyvtár működik az ipari, a mezőgazdasági és a tudományos-technikai szakterületeken is. 2004-ben a nyilvános közkönyvtárak száma elérte a 48 ezret, ezek több mint 2000 központosított hálózatba tömörülnek. Az utóbbi húsz évben azonban a könyvtárak száma folyamatosan csökken, a meglévők működési körülményei és technikai felszereltsége alacsony színvonalú, a lakosság körében egyre növekszik a különbség az információban gazdagok és az információban szegények között. A 90-es évek kezdete óta a föderáció közepes és kisebb városaiba nem jut el a teljes hazai könyvtermés 90 százaléka, a könyvtárak pedig a komoly finanszírozási gondok miatt (az intézmények többségéhez a könyvtárosok fizetésén kívül nem érkezik pénz) nem tudják megvásárolni a kurrens könyvkiadás termékeit.

A könyvtárak informatikai háttere sem kielégítő, bár a könyvtári munkafolyamatok egy része, mint pl. a feldolgozó munka már automatizáltan működik; nagyon sok gyűjtemény épít saját adatbázisokat; és a legnagyobb közkönyvtárakban már 50-100 gépből álló, internetre kapcsolt számítógépes hálózatok működnek. Létrejött a LIBNET, a Nemzeti Információs és Bibliográfiai Központ, ahol a központi adatbázisból már mintegy 5,7 millió bibliográfiai leírás érhető el. Kidolgozták a katalogizálás nemzeti elveit, létrejött a RUSMARC. Elkészültek és a megvalósítás útját járják a nemzeti elektronikus könyvtár tervei és az ABRIKON (regionális könyvtári konzorciumok szövetsége) konzorciumon keresztül alkalmazzák a Z39.50-es szabványt. A 90-es évek végétől nagy sikerrel működik a nyilvános közkönyvtárak körében a jogi, az ökológiai és a közigazgatási információs szolgáltatás a lakosság számára és létrehozták a közérdekű információk portálját, a www.library.ru-t is.

Komoly problémát jelent a könyvtárakban található dokumentumállomány megőrzése és védelme. A 2001-ben indult nemzeti állományvédelmi program alapján 16 régióban hozták

létre azokat az ún. dokumentum-konzerválási központokat, ahol a restaurálástól kezdve a mikrofilmezésen keresztül a tűzbiztos védelemig minden megvalósítható. Napjainkig azonban a program még nem sokat változtatott a fennálló rossz állományvédelmi lehetőségeken és a napi gyakorlaton.

A könyvtárak személyi állományának képzése és továbbképzése föderációs, régióközi, régiós és helyi szinteken valósul meg. Komoly problémát jelent viszont a képzésben a távoktatás szinte teljes hiánya, valamint az, hogy az utóbbi években erősen csökkent a közép- és felsőoktatási intézmények könyvtári fakultásaira felvettek létszáma és sajnálatos módon megindult a magasabban képzett könyvtári szakemberek elvándorlása is a szakmából.

A fentebb részletezett helyzetkép és elemzés alapján a következő fejlesztések kívánatosak a föderációban a könyvtári területen:

- a könyvtári törvény és a kötelespéldányszolgáltatásról szóló jogszabály módosítása, időszerűvé tétele;
- szakmai normatívák kidolgozása, a minőségbiztosítás bevezetése, a nemzetközi és az országos könyvtári statisztikai gyakorlat összehangolása, monitoring-tevékenység;
- a LIBNET számítógépes hálózatának fejlesztése, az orosz könyvtárak közös elektronikus katalógusának létrehozása;
- a nemzeti elektronikus könyvtár létrehozása;
- könyvtári integrált rendszerek bevezetése, a formai és a tartalmi feltárás egységesítése;
- a nemzetközi és nemzeti információforrásokhoz való közvetlen hozzáférés biztosítása az orosz könyvtárak számára;
- a könyvtári állomány megőrzése a jövő nemzedékei számára (nyilvántartás, restaurálás, konzerválás, mikrofilmezés);
- a különbségek kiegyenlítése az orosz polgárok információszerzési lehetőségei terén (különös tekintettel kisvárosokra és a mezőgazdasági vidékekre, ill. a hátrányos helyzetű használói rétegekre);

- a könyvtárügy infrastruktúrájának fejlesztése;
- a kiegészítő- és továbbképzés fejlesztése a könyvtárosok képzésén belül (monitoring, life-long learning, információs és számítógépes írástudás);
- az orosz könyvtárosok aktív részvétele az IFLA, az UNESCO, az Európa Tanács és más nemzetközi szervezetek munkájában;
- a könyvtárügy és a könyvtárak finanszírozási és technológiai hátterének megerősítése.

(Hangodi Ágnes)

06/108

Federal'naâ celevaâ programma „Elektronnaâ Rossiâ (2002-2010 gody)” na etape realizacii = Bibliotekovedenie. 2005. 4.no. 15-20.p.

Az „Elektronikus Oroszország (2002-2010)” nevű föderatív célprogram a megvalósulás útján

Állami irányítás; Információs társadalom; Információtechnológia; Tervezés

2005 áprilisában az Oroszországi Állami Könyvtárban (Rossijskaâ gosudarstvennaâ biblioteka = RGB) az Orosz Föderáció Gazdasági Fejlesztési és Kereskedelmi Minisztériuma (Minekomrazvitiâ) megállapodást írt alá a föderatív Kulturális és Tömegkommunikációs Minisztériummal, amelynek célja az együttműködés az „Elektronikus Oroszország” (2002-2010) föderatív célprogram megvalósításában.

A Minékomrazvitiâ a társmisztériumokkal és főhatóságokkal 2002-ben kezdte meg az elektronikus állam felépítésére és az információs társadalom kialakítására irányuló célprogram megvalósítását. A program egyik kiemelt iránya, hogy az állampolgárok számára biztosítsa az államhatalmi szerveknél lévő információs források elérhetőségét. Ezért a megvalósítás első lépéseként mindenki számára hozzáférhető központokat nyitottak. A cél a digitális egyenlőtlenség felszámolása, az információs társada-

lom elemeinek megteremtése és a hatalom nyitottságának biztosítása volt. 2002-2004 között az ország különböző területein föderatív és regionális finanszírozással száz ilyen központ nyílt. Ezek a központok nemcsak az internetes elérés infrastruktúráját jelentik, hanem lehetőséget adnak az állampolgároknak, hogy személyes ügyekben (szociális kedvezmények, nyugdíj, jogi kérdések, kapcsolattartás, tanulás stb.) igénybe tudják venni a hálózatot.

A megállapodás aláírása logikus folytatása az elektronikus információforrások létrehozására irányuló munkáknak, beleértve a kulturális örökség digitalizálását. A kulturális minisztérium irányításával az elmúlt években folytatott projektek közé sorolható a nagy elektronikus könyvtárak kialakítása, az oroszországi nemzeti bibliográfia létrehozása, az állami levéltárakban őrzött anyagok elektronikus leírása, az elektronikus „igazolványok” kialakítása az ingatlan műemlékekhez, és ezek eléréséhez egyedülálló műholdas kapcsolat kiépítése. Oroszország részt vesz a levéltári dokumentumok digitalizálásával foglalkozó nemzetközi projekteken is.

A két minisztérium együttműködése olyan jelentős területen is lehetővé teszi az erők egyesítését, mint az elektronikus nyilvántartások. A jelenlegi rend szerint az egyes főhatóságok adatbázisai (természetes és jogi személyekről, ingatlanokról stb.) csak tájékoztatási célokat szolgálnak, hivatalos iratként nem pótolják a papíron kiadott adatokat. Ezért a megállapodás keretében az RGB-ben kísérleti projektet indítanak, amelynek célja, hogy az RGB egy részállománya alapján meghatározzák azoknak a dokumentumoknak a listáját, amelyeket csak elektronikus formában kötelező tárolni, kidolgozzák az elektronikus információátvitel folyamatát szabályozó normatív-jogi előírásokat.

A 2005-2006. évi feladat a változásokhoz, reformokhoz szükséges módszertani, technológiai és törvénykezési alapok kidolgozása, az infokommunikációs eszközök hatékonyabb alkalmazásának elősegítése nem csak az állami

irányításban, hanem az ország egészében. 2004-ben mintegy hetven projekt fejeződött be, témáik közé sorolható az elektronikus állam architektúrája, az állami információs források egyesítése, elektronikus adminisztratív szabályozók kidolgozása stb. A projektek megvalósításban több mint 140 vállalat és intézmény, 36 adminisztratív irányítási egység és 11 városi együttműködés vett részt.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 171

Központi szolgáltatások

06/109

MISSINGHAM, Roxanne - BOSTON, Tony: Innovation in practice: redeveloping the Australian national bibliographic service = El.Libr. 23.vol. 2005. 6.no. 641-651.p. Bibliogr.

Innováció a gyakorlatban: az országos bibliográfiai szolgálat Ausztráliában

Gépi információkeresési rendszer; Központi katalógus-online; Nemzeti bibliográfia; Szoftver

A Kinetica nevű szolgáltatáson keresztül az ausztrál könyvtárak az ausztrál nemzeti bibliográfia adatbázisához és egyéb, nemzetközi forrástájékoztató szolgáltatásokhoz férhetnek hozzá. A modern technológiák lehetőségeit szem előtt tartva a Kinetica nemrégiben felújították: korszerű bibliográfiai adatkezelő- és keresőrendszerrel látták el, amely lehetőséget ad a használóknak arra, hogy egyetlen felületen keressék ki és jelenítsék meg az információkat. Évi 6 millió kereséssel a Kinetica az ausztrál könyvtárak közötti forrásmegosztás és együttműködés szívével jelenti.

(Autoref. alapján)

06/110

BURNHILL, Peter - LAW, Derek: SUNCAT rising. UK serials union catalogue to assist document access = Interlend.Doc.Supply. 33.vol. 2005. 4.no. 203-207.p.

A brit tudományos könyvtárakban található időszak kiadványok központi katalógusa (SUNCAT): a megvalósíthatósági vizsgálatok eredményei

Dokumentumszolgáltatás; Időszaki kiadvány; Központi katalógus -online; Online katalógus; Tervezés

A cikk ismerteti az új brit központi folyóirat-katalógus, a SUNCAT jellemzőit. A SUNCAT lehetővé teszi az angol felsőoktatási könyvtárak állományában lévő folyóiratok lelőhelyének megállapítását, segítséget nyújt a könyvtárak online katalógusainak frissítéséhez, és részét képezi a brit elektronikus könyvtárnak. A SUNCAT több mint négymillió rekordot tartalmaz Nagy-Britannia húsz legnagyobb könyvtárának nyomtatott és elektronikus állományáról – ez több mint 90%-a brit könyvtárakban található összes folyóiratcímnek. Folyamatban van további ötven tudományos könyvtár bevonása a rendszerbe. Ezenkívül kutatásokat is végeznek a digitális kor kihívásaira való felkészülés céljából, és vizsgálják, hogyan tölthetne be a SUNCAT fontos szerepet a hozzáférés/ellátás rendszerében, miközben a hangsúly a szolgáltatásról egyre inkább a hozzáférésre tevődik át.

(Autoref. alapján)

Lásd még 111

Együttműködés

06/111

GATENBY, Janifer - GOLDNER, Matt: International sharing and delivery of library resources = Interlend.Doc.Supply. 33.vol. 2005. 4.no. 184-188.p. Bibliogr.

A könyvtári erőforrások nemzetközi megosztása és szolgáltatása. AZ OCLC és az OCLC PICA legfrissebb fejleményei

Dokumentumszolgáltatás; Együttműködés - nemzetközi; Használói szokások; Igény; Központi katalógus - online; Térítéses szolgáltatás

Napjainkban az információszolgáltatás még minden tekintetben hibrid jellegű: hibridek a könyvtári gyűjtemények, hibrid a felhasználók információtechnológiai jártassága és a forrás-megosztási megoldások (önkiszolgálás, minimális vagy teljes körű könyvtári közvetítés).

A könyvtári források könnyen és széles körűen elérhetőekké váltak az OPAC-ok, központi katalógusok és portálok révén, a könyvtárak még nem eléggé teszik hozzáférhetővé a felderített forrásokat. Jelenleg a következő hat területen mutatkoznak problémák, amelyek megoldásán az OCLC és az OCLC PICA dolgozik:

1. *Lelőhely-megállapítás a forrás felfedezése után* – Átfogó kalauzokra van szükség azokról a szolgáltatásokról, amelyeket az egyes könyvtárak nyújtanak a különböző használói csoportok számára. Az Open WorldCat program a web használói számára a népszerű internetes keresők, bibliográfiai és könyvkereskedelmi adatbázisok segítségével is elérhetővé teszi a könyvtárakban őrzött dokumentumok adatait. Az OCLC arra törekszik, hogy megnyissa a WorldCat katalógust (mint a keresők találati rangsorában előkelő helyre sorolt, egyedülálló nemzetközi információforrást) a világ regionális és országos központi katalógusai előtt (Csehország, Finnország anyaga már szerepel benne, továbbá folyik a LinkUK és a holland központi katalógus, az NCC betöltése). Egyre nyilvánvalóbb, hogy szükség lenne egy olyan globális kalauzra, amelyből (egyetlen helyen) megállapíthatók lennének az egyes könyvtárak szolgáltatási feltételei. Adataikat az egyes könyvtárak maguk tarthatnák karban. Az OCLC kísérleteket folytat egy webes szolgáltatás kialakításával egy pro-

totípus (IPIG Directory) alkalmazásának tapasztalatait felhasználva.

2. *A szolgáltatások kölcsönös összekapcsolása* – Bár bizonyos együttműködő könyvtári csoportok viszonyossági alapon szolgáltatásokat nyújtanak egymás használóinak, de a szolgáltatások kapcsolódása technikai és politikai okokból nincs megoldva. Nagyon kevesen használják az ISO könyvtárközi kölcsönzési protokolljának 2. verzióját, feltehetően azért, mert nagyon bonyolult és nehézkes. Új verzió is van előkészületben, de az csak a közvetített forrásmegosztással foglalkozik, és „visszafelé” nem kompatibilis a 2. verzióval. Az OCLC és az OCLC PICA ezért üzembe helyezte a WorldCat és az NCC jóval egyszerűbb könyvtárközi kölcsönzési rendszerét. A WorldCat Resource Sharing szolgáltatás webes felületet kínál a kérések küldéséhez és kezeléséhez, az NCC pedig a kérdéseket open-URL-ként fogadja.

3. *A dokumentumszolgáltatás korlátozása a privilegizált használókra* – A közvetített dokumentumszolgáltatások igen drágák, ezért csak egy szűk kör használja őket. A szolgáltatás demokratizálása érdekében meg kell szüntetni a korlátozásokat, ugyanakkor olyan térítéseket kell bevezetni, amelyek mellett a szolgáltatás fenn tud maradni. Csökkennének az árak, ha a közvetítés nélküli vagy a félig közvetített szolgáltatásra át lehetne térni. Lehetséges viszont, hogy a közvetlen ügyintézés a könyvtárosok számára túl megterhelő forgalmat eredményezne, és nem lenne pénz a személyzet bővítésére. A könyvtárak számára előnyösebb, ha felszámítják a tényleges költségeket, mint ha megtagadják a szolgáltatást.

4. *Nincsenek egységes, egyszerű fizetési opciók* – Ha sok szolgáltató könyvtár működik együtt a rendszerben, nagyon bonyolult és költséges lehet a fizetések logisztikája. Jelenleg nincs olyan nemzetközi keretrendszer, amelynek segítségével a könyvtárak egyszerűen elszámolhatnák a kölcsönzésért, másolásért és a referenz szolgáltatásért fizetett összegeket

nemzetközi viszonylatban. A WorldCat Interlibrary Fee Management (IFM) szolgáltatása havi egy számlán összegzi a kiadásokat és bevételeket. Azt tervezik, hogy ezt webes szolgáltatásként teszik felhasználhatóvá a könyvtárak számára, akár a WorldCat Resource Sharingtől függetlenül is.

5. *A dokumentumszolgáltatás lehetőségei korlátozottak* – Újszerű és alternatív szolgáltatási opciókra lenne szükség azokra az esetekre, amikor a hagyományos kölcsönzési és másolási szolgáltatásra nincs lehetőség, vagy az nagyon költséges. Ezeket aztán fel is kellene tüntetni a szolgáltatási lehetőségek között a megfelelő helyeken. Ha például valamely mű nem kölcsönözhető az adott használó számára, mert sérülékeny, javasolni kell a megvásárlás, a digitalizálás (akár védett a mű szerzői jogilag, akár nem), a tartalom indexelése (ha a mű már nem kapható, de még szerzői jogilag védett) vagy a betekintés (reference lookup; ha a dokumentum nem kölcsönözhető vagy a kölcsönzés túlságosan sok időt venne igénybe) lehetőségét. Az Open WorldCat új könyvvásárlási rendszerével a használó online könyvesboltban is rendelhet (Baker and Taylor), a szerzői jogdíjat pedig az a könyvtár kapja, amelyet az olvasó megjelöl. Az OCLC-nek és az OCLC PICA-nak is van a könyvtárak számára szóló, azok gyűjteményét digitalizáló és feltáró digitalizálási szolgáltatása.

6. *Nem lehet egységesen tájékozódni a dokumentumszolgáltatási lehetőségekről* – A használói interfészek nem egységesen prezentálják a dokumentumszolgáltatási lehetőségeket. A sokféle módszertől, a kért dokumentum jellegétől és egyéb tényezőktől függően algoritmusok segítségével ki lehet számítani, melyik megoldás a legfelelőbb.

Az OCLC és az OCLC PICA közös stratégiájának három pillére:

1. a kérések teljesítése minden áron,
2. segítségnyújtás mind a közvetett, mind a közvetlen kérés és dokumentumszolgáltatás

- esetében,
3. átfogó, modulokból felépülő keretrendszer biztosítása, amelybe bármely szinten be lehet lépni.

Az OCLC és az OCLC PICA együttműködik egy jól használható üzleti architektúra kialakításán, most már csak a könyvtári, információkeresési és dokumentumszolgáltatási rendszerek tervezőin múlik, hogy együttműködik-e termékük a webes szolgáltatásokkal.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 104, 109, 119, 126, 139-140, 145, 147, 154-155, 158

Jogi szabályozás

06/112

TRANIELLO, Paolo: Esiste un „diritto delle biblioteche” nell’ordinamento italiano? = Boll.AIB. 45.vol. 2005. 3.no. 297-307.p.

Res. angol nyelven

Létezik-e „könyvtári törvény” az olasz jogszabályi rendszerben?

Jogszabály -könyvtárügyi

Pontosabban fogalmazva a kérdés az, hogy az olasz jogi szabályozások szövetéből kiolvasható-e egy szerves egységbe foglalható, a könyvtárakra általában – és különösen a közkönyvtárakra – vonatkozó koherens törvénykoncepció. A tény ugyanis az, hogy kifejezett „könyvtári törvény”, azaz állami szintű, a könyvtárakra vonatkozó törvény nincs, ugyanakkor igen vaskos korpusza van a regionális szintű könyvtári vonatkozású szabályozásoknak. Ez nem csak azt jelenti, hogy több, az államtól eltérő jogforrás van, hanem azt is, hogy plurális jogi, szabályozási rendszerek jöttek létre, melyek

nem csak formális jogszabályokból, hanem különféle természetű szabályozási szituációk eredményeiből állnak.

A könyvtár, mint intézmény tehát „körül van kerítve” szabályokkal, ami hiányzik, az mind állami, mind regionális szinten a szabályozások rendszerezésére, összehangolására irányuló bármiféle törekvés, ami – főként a közkönyvtárak tekintetében – pontosabban és hatékonyabban körvonalazna néhány alapintézkedést.

(Mohor Jenő)

06/113

BATTISTI, Michele: Droit des bibliothèques - droit des usagers = Documentaliste. 42.vol. 2005. 4-5.no. 292-296.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Könyvtári törvény: a használók jogai

Jogszabály -könyvtárügyi; Közművelődési könyvtár; Tájékoztatás szabadsága

Miközben a francia parlament a szerzői jogi törvény vitájára készül, a francia könyvtáros egyesület (ABF) 2005. évi 51. kongresszusának fő témájául is ezt a kérdést választotta. Azt kívánták megvizsgálni, hogy milyen következményekkel járhat a közkönyvtárakra és olvasóikra a szerzői jog merev szabályozására irányuló „jogi invázió”. A szakma egyéb kérdéseivel foglalkozó műhelyek mellett kerekasztal-beszélgetés sorozatot szerveztek, amelyeken különféle kiindulópontok szerint vizsgálták a szóban forgó összetett problémát, így pl.: kölcsönzési jog, szerzői jog, szabadság illetve tiltás, a levéltárak és múzeumok helyzete, kitekintés a Cseh Köztársaság és Dánia gyakorlatára, használói jogok és a szólás szabadsága.

(Autoref.)

06/114

SRAJBERG, Á.L.: Rossziskie elektronnye bibliotečnye resursy i avtorskoe pravo = Naučn.Teh.Bibl. 2005. 10.no. 5-12.p.

Orosz elektronikus könyvtári források és a szerzői jog

Elektronikus könyvtár; Elektronikus publikáció; Szerzői jog

A könyvtárak automatizáltsági szintje, a folyamatosan növekvő számítógép-kapacitás és az internetes technológiák fejlődése Oroszországban is lehetővé tette, hogy a könyvtárak jelentősen bővítsék az elektronikus források létrehozására irányuló munkáikat, beleértve a saját elektronikus könyvtárakat is. Néhány könyvtár, köztük a GPNTB Rossii már nyújt olyan szolgáltatást, amikor a felhasználó a könyvtár elektronikus katalógusa alapján rendeli és kapja meg egy dokumentum másolatát, elsősorban tudományos folyóiratok cikkeit.

A saját állomány digitalizálását jellemző adatok közül kiemelés érdemel: Orosz Állami Könyvtár – 50 ezer hazai disszertáció teljes szövege, 7 ezer (főleg 17–19. századi) könyv teljes szövege; GPNTB Rossii – több mint 10 ezer tudományos és műszaki témájú disszertáció autoreferátumainak a teljes szövege; Orosz Nemzeti Könyvtár – ritka kéziratok, archív és ikonfestett anyagok, ősnymtatványok, kézzel színezett térképek stb.

Az elektronikus könyvtárak és források létrehozásának és hasznosításának jogi szabályozását számos föderatív szintű törvény jelenti, köztük az 1994. évi könyvtári törvény, az 1993. évi szerzői jogi törvény és az 1995. évi információs, informatizálási és információvédelmi törvény.

A szerzői jogi törvény gyakorlati alkalmazását a fénymásolatok szolgáltatásán lehet bemutatni: a könyvtárakban általában a fénymásoló gépeket a munkatársak kezelik, azaz ők a felelőség a másolás jogi következményeier, míg a nyugati

országokban – ahol többnyire önkiszolgáló gépek működnek – a felelőség a felhasználót terheli. A fénymásolás (és mikrofilmezés) nagyrészt az egyetemi hallgatók tanulmányaihoz, a kutatók, tudósok és más felhasználók munkájához szükséges, valamint állományvédelmi célokra. Így ezen a területen nem voltak különösebb botrányok.

Az elektronikus másolatokkal már bonyolultabb a helyzet, amit elsősorban az interneten található, nem jogtiszta anyagok okoznak. Néhány kereset már van a bíróságokon, például a Moškov Könyvtár mintegy tíz ügyben érintett, és ezek nem mindegyike vitathatatlan. Számos eset támasztja alá, hogy szükség van a fenti törvények végrehajtását szabályozó rendeletek pontosabb megfogalmazására. Az Állami Duma előtt van már néhány törvénytervezet, így az internet oroszországi használatának jogi szabályozásáról szóló, valamint az információhoz való jogot és a személyes jellegű információt szabályozó törvény tervezete.

A könyvtárak gyakorlata előtte jár a jogalkotásnak, ezért a könyvtárosok sokszor saját kockázatukra nyújtják a szolgáltatásokat, és nagyon várják a törvényhozók segítségét. A nagy könyvtárak óvatosak, pontosan betartják az előírásokat, de nem zárják el az olvasók elől a korszerű technológiai eszközöket. 2005 elején az Orosz Állami Könyvtár két szerzői jogkezelő társasággal is írt alá szerződést: a Kopirus szervezettel (amely a fénymásolásból származó bevételek 5%-át kapja), és az Oroszországi Multimédia Társasággal (amely az elektronikus források szerzői jogainak betartását figyeli, a szolgáltatásokból származó bevétel 2%-át kapja).

Több társaságnál már jogászokat és ügyvédeket alkalmaznak az esetleges peres ügyek tisztázására, bár az esetek többségében a perek nem a jogsértő ellen indulnak, hanem az elektronikus könyvtárak ellen, ami terjesztésüket is komolyan fenyegeti. Ezért volt jelentős esemény az Oroszországi Elektronikus Könyv-

tárak Egyesületének a megalakulása, amely az elektronikus könyvtárak és új információs technológiák nemzetközi egyesületével (EBNIT Egyesület) együttműködve tudja folytatni a munkát. A könyvtárak (közvetlenül vagy ügynökségen keresztül) szerződéseket kezdenek kötni a szerzőkkel, és napirenden van a könyvtárakban a „copyright” szolgálatok megnyitása. Mind az állami hivatalnokok, mind az állami és magáncégek érdekelték az egységes jogi elvek kidolgozásában. Ezek közé tartozik:

- az elektronikus könyvtárak szervezése és fejlesztése Oroszországban és a világon;
- az elektronikus könyvtárak igénylése és értékelése a korszerű társadalmakban;
- az elektronikus könyvtárak és egyéb tartalomszolgáltatók tevékenységét biztosító jogi szabályozási mechanizmusok Oroszországban;
- az állami intézetek szerepe az elektronikus könyvtárak fejlesztésében és fenntartásában, az érdekelt felek jogainak betartása;
- a közkönyvtárak és az elektronikus könyvtárak együttműködése;
- az elektronikus könyvtárak egyesületeinek létrehozása, céljaik, feladataik meghatározása.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

06/115

LARIVIERE, Jules: Les services de photocopie dans les bibliothèques: la Cour supreme du Canada se prononce = Doc.Bibl. 51.vol. 2005. 3.no. 165-174.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol és spanyol nyelven

Másolatszolgáltatás a könyvtárakban: a kanadai legfelsőbb bíróság döntése

Jogszabály -könyvtárügyi; Másolatszolgáltatás

2004 márciusában a kanadai legfelsőbb bíróság fontos döntést hozott a könyvtárak másolatszolgáltatásával kapcsolatban: kimondta, hogy

ez a szolgáltatás a méltányos használat (fair use) kategóriájába esik. A szerző felvázolja az eset fejleményeit, és részletesen elemzi a hatását. Emlékezteti a könyvtárakat, hogy a hatékonyabb dokumentumszolgáltatás érdekében világos hozzáférési szabályokat és irányelveket kell kidolgozniuk.

(*Autoref.*)

Könyvtárosi hivatás

06/116

MILTENOFF, Plamen - HAUPTMAN, Robert: Ethical dilemmas in libraries: an international perspective = El.Libr. 23.vol. 2005. 6.no. 664-670.p.

Etikai kérdések a könyvtárakban: nemzetközi helyzetkép

Felmérés [forma]; Könyvtáresetika

Az elmúlt huszonöt évben megszorodtak az etikai kihívások szakmánkkal szemben. Valamikor egyszerűbb volt az élet, a problémákat könnyen meg lehetett oldani – akár hivatalos vagy jogi úton is. Napjainkban viszont a jogi kívánalmakat sokszor etikai megfontolások írják felül; olyan sokféle szokás, szabály, érték, törvény játszik ma szerepet egy-egy kérdésben, hogy még egy adott helyen (államban, tartományban stb.) sem találkozni azonos megoldásokkal. Valamikor az volt a követelmény, hogy minden kérdezősködés nélkül adjuk át a kért dokumentumot vagy információt az olvasónak, napjainkban viszont számos etikai dilemma adódik – főleg a 2001. szeptember 11-i események nyomán –, és teljesen ellentétes nézetek csapnak össze az információ, a személyes adatok védelme és a szellemi szabadság kérdésében.

A tanulmány szerzői arra voltak kíváncsiak, milyen szerepet játszanak az etikai megfontolások nemzetközileg. Mivel a szakirodalomban nem találtak összehasonlító tanulmányokat – a *The*

ethics of librarianship: an international survey című áttekintés (2002) csupán tizenhét ország profilját tartalmazza különböző szerzők tollából –, rövid kérdőívet állítottak össze, amelyet (előzetes egyeztetés után) 17 levelezőlistára küldtek el, remélve, hogy a könyvtáros közösség megválaszolja. Mindössze 139 könyvtáros választott: ebből 100 férfi, 35 nő volt (négyen nem adták meg a nemüket); a kérdőívre hat országból reagáltak: Ausztriából 4 Bulgáriából 13, az Egyesült Államokból 76, Finnországból 1, Kanadából 33, Svédországból 9 fő.

Először az etikai kérdések iránti érdeklődésre és az etikai kódex szerepére kérdeztek rá, majd a cenzúra és a személyes adatok kérdéseire. Megtudakolták azt is, hogy az új törvények hatnak-e az információhoz jutás körülményeire, illetve hogy mi a véleményük a copyright és a méltányos használat szerepéről, hatásáról. Végül az áremelkedéseknek és a technológiai fejlődés kihatásainak a megítélését vizsgálták (az információhoz jutás és a személyes szféra védelmének oldaláról). A válaszokat három csoportba sorolták (egyetért, semleges válasz, nem ért egyet), és oszlopdiagramokon ábrázolták – alul a kérdéseket szerepeltetve, de a válaszokból is idéztek példákat, és kommentálták őket a szerzők.

A felmérés eredményeit összefoglalva megállapítható, hogy a válaszadók többsége számára fontos a könyvtáresetika; sokak számára gondot okoz a cenzúra bármilyen formája, de sokak számára nem. Többen úgy vélték, hogy az emelkedő költségek meghatározó szerepet játszanak a könyvtárak működésében, de csak kevesen gondolták, hogy a technikai változások negatív hatást gyakorolnának a személyes szféra és a szellemi tulajdon védelmére. Az általános vélemény az volt, hogy az etikai kérdések alapvető szerepet játszanak a könyvtáros hivatásban – és ez nemzetközi szinten is igaz, de igen nehéz (olykor képtelenség) az etikai dilemmák feloldása. Szinte egybecseng az a vélemény a válaszokban, hogy „a könyvtárak a bizalom-

ra, a könyvtáros személyes integritásába és a diákok becsületességébe vetett hitre alapozva működnek.”

(Murányi Lajos)

06/117

FISHER, Bidy - HALLAM, Gillian - PARTRIDGE, Helen: Different approaches: common conclusions. The skills debate of the twenty-first century = *New Rev.Acad.Libriariansh.* 11.vol. 2005. 1.no. 13-29.p. Bibliogr.

Különböző megközelítés – azonos következtetések. Milyen ismeretekre és készségekre van szükségük a könyvtárosoknak és tájékoztató szakembereknek a 21. században?

Könyvtáros -felsőfokú; Könyvtárosi hivatás; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Oktatási anyag; Továbbképzés

A cikk egy kutatás eredményeit elemzi, amelyet az Egyesült Államokban és Ausztráliában végeztek. Azt vizsgálták, milyen ismeretekkel és jártasságokkal kell rendelkezniük a könyvtárosoknak és tájékoztatási szakembereknek a 21. század kihívásainak kezeléséhez. Az Egyesült Királyságban a *Chartered Institute for Library and Information Professionals* új jártassági kategóriákat fejlesztett ki, és aktualizálta az információs szakemberek számára szükséges ismeretbázist. Ausztráliában a kutatás a „szakterület-ismeret” (discipline knowledge) és az „általános alkalmasság” (generic capability)” két, egymásba fonódó és egymást kiegészítő kategóriájára összpontosított. A két projekt nyomán született eredmények a könyvtári és tájékoztatási szakma összes területén alkalmazhatók a munkaerő-tervezés támogatására. A folyamatos továbbképzés (career-long learning) elengedhetetlenné vált az információs szakemberek számára. A kutatás eredményei rámutatnak, hogy a szakmai fejlődéshez az egyén, az oktatók, a munkahely és a szakmai egyesületek együttműködésére van szükség.

(Autoref. alapján)

06/118

BILSKA, Grażyna: Spokojnost knihovnikov s povolanim = Knižnica. 6.roč. 2005. 9.no. 15-20.p.

Res. angol nyelven

Mennyire elégedettek a könyvtárosok hivatásukkal?

Felmérés; Könyvtárosi hivatás; Munkabér, alkalmazás; Munkahelyi légkör

A cikk egy felmérés eredményeit ismerteti lengyel közkönyvtárosok munkaköri elégedettségéről. A kutatást az EBIB nevű elektronikus folyóirat útján végezték. A szerző értékeli a könyvtári pálya választásában közrejátszó legfontosabb tényezőket, pl. a könyvtárosok társadalmi helyzetét, a fizetéssel és egyéb juttatásokkal való elégedettségüket, és az előmeneteli lehetőségeket. Azt is vizsgálták, hogy munka természete, a munkakörülmények és a fizetések hogyan befolyásolják a könyvtárosok elégedettségét.

(Autoref. alapján)

Oktatás és továbbképzés

06/119

AUDUNSON, Ragnar: LIS and the creation of a European educational space = J.Libriariansh.Inf.Sci. 37.vol. 2005. 4.no. 171-174.p.

A könyvtár- és tájékoztatástudományi képzés és az európai oktatási tér létrehozása

Koordináció -nemzetközi; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtártudományi kutatás; Tanterv, óraterv

Az ún. bolognai folyamat egységes, átlátható oktatási rendszert kíván megteremteni Európában. Az európai könyvtárosképzési programok különféle modelleket és hagyományokat

követnek, például a könyvtártudomány mint a közgazdasághoz, szociológiához, vagy a történelemhez hasonló felsőoktatási szakterület, szemben az ún. szakmai modellel, vagy a BA–MA–PhD modell, szemben azzal a modellel, ahol az MA egy másik tárgyból szerzett BA-ra épül. Mint felsőoktatási szakterület, a könyvtártudomány a számítástechnika, a matematika, a nyelvészet, a társadalomtudományok és a humán tudományok ismeretanyagára alapoz. Mivel az egyes programok más és más választható tárgyakat kínálnak, nehéz egyetértésre jutni a könyvtártudomány „mag”-szakterületeit illetően. Ez a helyzet komoly problémát jelent a bolognai folyamathoz való csatlakozás szempontjából. Az akkreditáció és a bizonyítvány kérdése is fontos szempontok. A cikk egy bürokratikus, merev rendszer helyett folyamat-szemléletű megközelítést javasol. Az átláthatóság irányába tett fontos lépésnek tekinthető a könyvtártudomány európai tantervének kidolgozásával foglalkozó koppenhágai konferencia (2005. augusztus 11-12.)

(Autoref. alapján)

06/120

JURKOWSKI, Odi - ANTRIM, Patricia - ROBINS, Jennifer: Building bridges between students and practitioners = J.Educ.Libri.Inf.Sci. 46.vol. 2005. 3.no. 198-209.p. Bibliogr.

Kapcsolatteremtés hallgatók és gyakorló könyvtárosok között

Konferencia -nemzeti; Könyvtáros-utánpótlás; Oktatási módszer; Oktató -könyvtárosképzésben

A tanulók hatékonyabban tanulnak, ha van lehetőségük másokat tanítani. Több elmélet is alátámasztja, hogy a tanulás lényegében társadalmi tevékenység. Az egyetemi oktatók egyik lehetősége a társadalmi és a szakmai tevékenység összekapcsolására az, hogy konferencia-előadásaikba bevonják a hallgatóikat.

Egy ilyen alkalom egyrészt ösztönzi a tanulást, másrészt sikerélményt is jelent a részt vevő diákoknak. A cikk ismerteti, hogy a Central Missouri Állami Egyetem könyvtártudományi tanszékének oktatói hogyan szerepeltek együtt nyolc posztgraduális hallgatóval a Missouri Iskolai Könyvtáros Egyesület 2004 áprilisában tartott konferenciáján. A hallgatók gyakorlatot szereztek a nyilvánosság előtti szakmai szereplésben, alkalmuk volt találkozni más szakemberekkel, és jobb rálátásuk nyílt az elhelyezkedési lehetőségekre is. A konferenciákon való szereplés hallgatók, oktatók és gyakorló könyvtárosok számára egyaránt hasznos tevékenység.

(Autoref.)

06/121

JULIEN, Heidi: Education for information literacy instruction: a global perspective = J.Educ.Lib.Inf.Sci. 46.vol. 2005. 3.no. 210-216.p. Bibliogr. 13 tétel.

Hogyan tanítsuk az információs jártasságot?

Felmérés; Használók képzése; Honlap; Könyvtárosképző intézmény; Tanterv, óraterv

A könyvtárhasználati oktatás alapvető fontosságú az egyetemi könyvtárakban, de a köz-könyvtárakban is egyre fontosabbá válik. A jelen kutatással a szerző azt kívánta megállapítani, hogy a szakkönyvtárosok mennyire vannak kiképezve erre a munkára. 93, a világ különböző könyvtáros iskoláinak tanrendjét vizsgálták meg az iskolák weboldalainak tartalmi elemzésével. Kiderült, hogy többségük nem kínál semmilyen könyvtárhasználati kurzust. Ahol van ilyen képzés, ott a következő tantárgyakat oktatják: pedagógia, programtervezés és végrehajtás, felmérési ismeretek, tanuláselmélet, oktatástervezés, a használóképzés alapfogalmai, eredmény-értékelés, igényfelmérés és internetes oktatási módszerek. Az egész világon csak egy iskola akadt, ahol kötelező tárgyként szerepelt a

használók képzése. Ezek az eredmények azt mutatják, hogy nem megfelelően képzik ki a szakkönyvtárosokat az oktatási munkára. A szerző reméli, hogy vizsgálatának eredményei segíteni fogják az oktatás jövőbeli megtervezését ezen a területén.

(Autoref.)

06/122

ALEXANDER, Linda Baldwin: ADA resources for the library and information professions = J.Educ.Lib.Inf.Sci. 46.vol. 2005. 3.no. 248-257.p. Bibliogr.

Az ADA-val (a fogyatékkal élők jogait rögzítő amerikai törvény) kapcsolatos információforrások könyvtári és információs szakemberek számára

Hátrányos helyzetű olvasó; Könyvtárosképzés - felsőfokú

Igen kevés könyvtáros tekinthető szakembernek a fogyatékkal élő használók kiszolgálása terén. Újabb vizsgálatok szerint az Egyesült Államok könyvtáros iskoláinak nem mindegyik posztgraduális programjában szerepel kellő mértékben az Americans with Disabilities Act (ADA), sem a sérült használók könyvtári ellátása. A szerző e hiányosság pótlására kínál forrásokat a „Master” kurzusok oktatói számára. A cikk a következő részekből áll: rövid irodalomjegyzék a téma legújabb publikációiról, internetes források, a témához kapcsolódó jogi és szervezési események időrendi felsorolása, példák a sérült embereknek nyújtott szolgáltatásokat tartalmazó könyvtári weboldalokról, glosszárium a segítő technológiákról, berendezésekről.

(Autoref.)

06/123

HURST, Susan: After you find your office, everything else you need to know - online orientations for newly hired reference librarians = Internet Ref.Serv.Q. 10.vol. 2005. 2.no. 35-42.p.

Online információs anyagok frissen alkalmazott referenz könyvtárosok számára

Egyetemi könyvtár; Online üzemmód; Pályakezdő könyvtáros; Referenz; Továbbképzés

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

Az újonnan belépő referenz könyvtárosoknak nem kevés eligazításra van szükségük. A cikk az ohioi Miami Egyetemen használt online rendszert ismerteti, amelynek elektronikus dokumentumai olyan területekkel foglalkoznak, melyekkel az új referenz könyvtárosoknak korábban csak személyes eligazításokon volt alkalmuk megismerkedni. A rendszer előnyei: alaposság, elérhetőség, következetesség, időmegtakarítás az eligazításokat tartó könyvtárosok számára. Hátrányai: a dokumentumok online létrehozásának, feltöltésének, frissítésének és karbantartásának szükségessége. A Miami Egyetem könyvtárosai úgy találták, hogy e hátrányokat bőségen kárpótolja az elektronikus dokumentumok hasznossága és hatékonysága

(Autoref. alapján)

06/124

HRISTOV, M. Natalie: Trends, issues and practical solutions for cross training catalogers to provide reference services: a survey-based study = Tech.Serv.Q. 23.vol. 2005. 1.no. 35-51.p. Bibliogr.

Katalogizálók átképzése referenz feladatokra: gyakorlati megoldások egy felmérés alapján

Felmérés; Gépi dokumentumleírás; Referenz; Személyzet; Továbbképzés

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A cikk azt vizsgálja, hogy milyen mértékben képzik ki a katalogizálókat az amerikai tu-

dományos könyvtárakban a referenz szolgáltatásban való részvételre. A szakirodalom tanulmányozásán kívül 120 ARL (Association of Research Libraries) tagkönyvtár katalogizáló részlegének küldtek kérdőívet. Kiderült, hogy a katalogizálóknak csak kb. egyharmada vesz részt ilyen tevékenységben. Velük egy újabb felmérést készítettek, amely kimutatta, hogy a katalogizálóknak ez a kettős tevékenysége nagymértékben fellendítette a könyvtári szolgáltatásokat. Meg kell azonban jegyezni, hogy az optimális eredmény jól átgondolt előkészülettel igényel, és jól szervezett koordinációra van szükség a katalogizáló és a referenz részleg között. A szakirodalomban fellelhető esettanulmányok és felmérési eredmények számos fontos tudnivalót tartalmaznak, amelyek sokat segíthetnek a sikeres képzés megszervezésében.

(Autoref. alapján)

Lásd még 117

Szabványok, normatívák

06/125

JÖRGENSEN, Peter: Citations in hypermedia: implementation issues = Inf.Technol.Libr. 24.vol. 2005. 4.no. 186-191.p. Bibliogr.

Hivatkozások a hipermédiában: alkalmazási kérdések

Elektronikus dokumentum; Hivatkozás; Szabvány - könyvtári

A tudományos munka minden területén egyre nagyobb mértékben használnak fel internetes forrásokat, de ezek összegyűjtése nem könnyű feladat. A szerző egy olyan módszert javasol, amellyel az elektronikus forrásokban rejlő bibliográfiai információk automatikusan összegyűjthetők. Tárgyalja az erre alkalmas szabványokat (DC, MODS, METS), megemlítve az alkalmazás akadályait is.

(Autoref.)

Lásd még 170